

ส ำ ร บ ำ ญ PRECIOUS

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 พฤษภาคม 2538

3

พรีเซียม ไฮไลท์ Precious Hi Light

4

ด้วยคารวะจากรังสรรค์ ต่อสุวรรณ With Sincerity

5

พระล้ำค่า Immortal 'Somdej'

24

คูแบบเขียน Theory of Benjapakee

34

อัลบั้มล้ำค่า Precious Album

74

เกจิอาจารย์ Precious Person

93

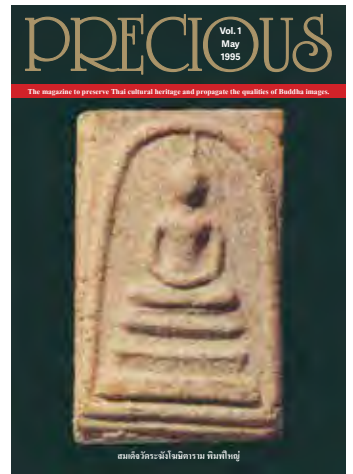
ของเก็บของเก่า The Owner

98

เกาะโลก Travel

106

ศิลปะโบราณสถาน Architectural Domain

116

เทารูปโบราณ Antique

123

ศิลป์...สวย Art

128

มูนักสะสม The Collection

135

เล่าด้วยภาพ Photoes Talk

PRECIOUS

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 พฤษภาคม 2538

พระลำค่า / Immortal Somdej

ตำนานของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์(โต)พรหมรังสี แห่งวัดระฆังโฆสิตาราม พระสงฆ์ผู้มีศิวาจารย์อันล้ำลึกแฝงด้วยคติและเมตตากรุณาอันสูงส่ง ผู้ซึ่งเป็นที่ทรงโปรดปรานในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นที่ยัง

This legend and story concern Somdej Puttajarn of Wat Rakang, a favorite of King Rama the fourth, and also a highly disciplined monk of Siam

พรีเชียสอัลบั้ม / The Precious Album

ศาสตร์แห่งการดูพระเครื่องเบญจภาคีอันสุดยอด ซึ่งไม่เคยเผยแพร่มาก่อน ถูกถ่ายทอดจากเขียนพระเครื่องระดับปรมาจารย์เพื่อมอบเป็นวิทยาทานอันสูงค่าแก่สังคัมพระเครื่องด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์

พิเศษสุดด้วยภาพชุดสมเด็จพระพุฒาจารย์ มุลคามหาศาลที่ยากจะหาชมได้ทั่วไป

How to examine the qualities of images and their attributes quite invaluable and inestimable.

เกาะโลก / Travel

“ไมเคิลแอนเจโล อัจฉริยะศิลปินผู้มีชีวิตอยู่ตรงกับสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ผู้รังสรรค์งานประติมากรรมหินอ่อนรูป ‘เดวิด’ ที่โลกยอมรับว่าเป็นรูปปั้นชายงามที่สุดในโลก”

ฉบับปฐมฤกษ์นี้ ชีรภาพ โลहितกุล ผู้ใช้ชีวิตลัดเลาะอยู่ตามซีกต่างๆ ของโลก พาไปตามรอยอัครศิลปินผู้ต่ำต้อยที่ ฟลอเรนซ์

อมตะนครแห่งศิลปะโลก

A visit to Florence where the photographer took shot of Michael Angelo's worlds a genius who lived around the early days of Ayutthaya.

เทวรูป / Antique

พระเทวรูปปรีแองกอ อายุราว 1,200 ปี เนื้อสัมฤทธิ์เงิน ปางพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร สร้างในปลายรัชสมัยไพรกเม็ง ค้นพบที่ปราสาทเขาใบมัตติ ในเขตบุรีรัมย์ และนครราชสีมา มีสภาพสวยสมบูรณ์ที่สุด

พร้อมแนะนำวิเคราะห์การดูเทวรูปจากนักสะสมและผู้เชี่ยวชาญการดูเทวรูป มีภาพประกอบคมชัด ดงงาม

1,200 years old Pre Ankorian sculpture, discovered and unearthed in Buriram and Nakhorn Ratchasima.

เล่าด้วยภาพ / Photos Talk

‘ภาพ’ สามารถสื่อความหมายและถ่ายทอดความเป็นมาสิ่งของต่างๆ ได้อย่างล้ำลึก และภาพที่ได้เห็นนี้เป็นเครื่องทองโบราณศิลปะชั้นสูงของไทยอันทรงคุณค่า นับเป็นความภาคภูมิใจแห่งอดีตที่ความต้องการที่จะนำเสนอให้ชมกันอย่างเต็มอิม

A sophisticated look at the Thai ancient golden ware.

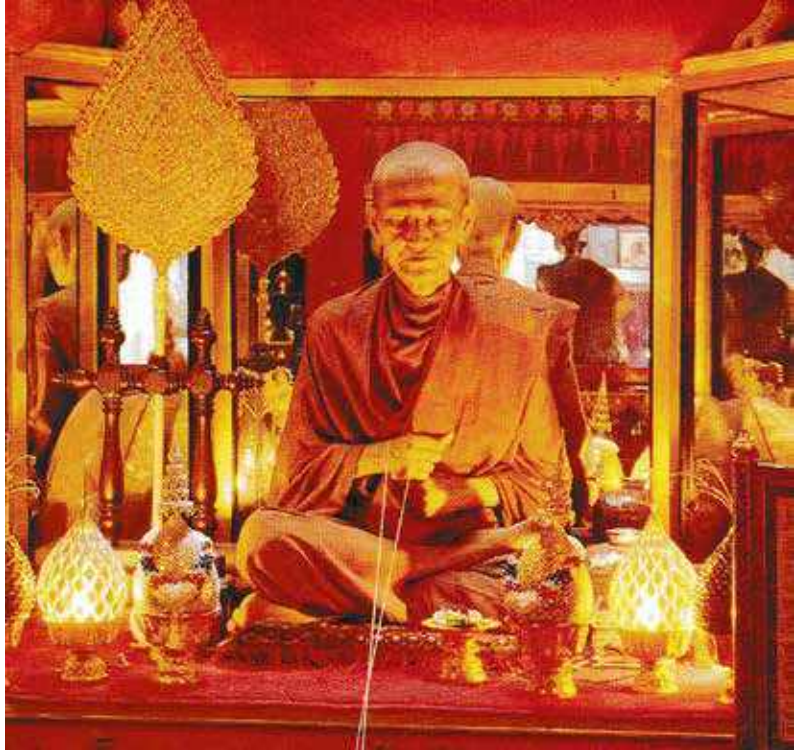
สวัสดีครับท่านผู้มีเกียรติ และมิตรสหายที่เคารพรักยิ่ง กระผม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รังสรรค์ ต่อสุวรรณ และ เพื่อนๆ น้องๆ จากวงการ นักอนุรักษ์ศิลปกรรมและ โบราณวัตถุหลายท่าน ได้ร่วมกันจัดพิมพ์ Precious Magazine ขึ้นโดยอุดมการณ์ที่จะนำเอาศิลปะ และวัฒนธรรมอันล้ำค่ามาสู่สายตาของปวงชนชาวไทย

ปวงนิยสถานและศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่า ได้มีการอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกไทยมากมาย อาทิ พระบูชา พระเครื่องและเหรียญคณาจารย์ อัญมณี อันล้ำค่า รอยนต์โบราณที่คงความสมบูรณ์หนังสือ โบราณที่หาดูได้ยาก นาฬิกาโบราณทุกยุคทุกสมัย สังคโลกและเครื่องปั้นดินเผาจิตรกรรมและ ปฏิมากรรมร่วมสมัย สิ่งมหัศจรรย์ของโลกและ ศิลปวัฒนธรรมทั่วโลกตลอดจน โบราณวัตถุที่มี คุณค่าแห่งการรักษาไว้เพื่อเป็นมรดกของชนรุ่นหลัง

เหนือสิ่งล้ำค่าทั้งปวง คือปรัชญาและการดำรงชีวิตของปวงนิยบุคคล

สำหรับพระเครื่องเบญจภาคี ซึ่งเป็นประติมากรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งคนไทยมีจิตศรัทธา และมีคุณค่าในจิตใจคนไทยสูงสุด หนังสือ FRECIOSUS จะนำผู้ชำนาญการมาบรรยายแนวทางการดูพระให้เป็น ดูพระให้เข้าใจ เพื่อสืบทอดวิชาการสำหรับชนรุ่นหลังต่อไป

ในวาระปฐมฤกษ์ของหนังสือ PRECIOSUS กระผมขอกราบอาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจงดลบันดาลให้ท่านผู้มีเกียรติ และท่านผู้มิคุณทุกท่าน จงประสบแต่ความสุขความสำเร็จตามความปรารถนาทุกประการเทอญ

ท่านเจ้าประคุณ

สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (โต พุทธมรณี)

วัดระฆังโฆสิตาราม

ผู้ เป็น อ ม ต เ ถ ร ะ

พ

พระเครื่อง สร้างเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็กๆ นับถือกันว่า เป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันภัยอันตราย ย่อมาจากคำว่า พระเครื่องรางของขลัง เจตนาของท่านผู้สร้างแต่เดิมนั้น สร้างพระเครื่องขึ้นไว้เพื่อเป็นการสืบพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ท่านจึงได้จารึกบาทพระคาถา เขมรมา ซึ่งนับถือกันว่า เมื่อผู้ประสบพบเห็นพระคาถาบทนี้และอ่านเข้าใจแล้วก็จะอาจจะน้อมนำให้มายอมรับนับถือพระพุทธศาสนาได้เพราะเป็นยอดแห่งพระธรรม มีความว่า

- เขมรมา เหตุปรกาว เตส
เหตุ ตถาคโต เตส จ โย
นิโร โร จ เอว วาที มหาสมโณติ ●

“ธรรมเหล่าใดอันเกิดแต่เหตุ พระคลาถตรงแสดงเหตุของธรรมเหล่านั้นและความดับของธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณมิวาตะอย่างนี้”

การสร้างพระเครื่องไว้เพื่อสืบพระพุทธศาสนานั้น ได้มีมาแต่ครั้งสมัยทวาราวดี ราวปีพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๖ ต่อมาท่าน

โบราณจารย์ผู้ชาญฉลาดได้ประดิษฐ์
คิดสร้างพระเครื่อง ด้วยรูปแบบต่างๆ
นานา ตามแต่จะเห็นว่างาม

นอกจากนั้นแล้วยังได้บรรจุ
พระพุทธรูป พระธรรมคุณ
พระสังฆคุณ ตลอดจนพระ
ปริตรและหัวใจพระพุทธรูป
มนต์อีกมากมายหลาย
แบบด้วยกัน และการสร้างพระเครื่องนั้น
นิยมสร้างให้มีจำนวนครบ ๘๔,๐๐๐ องค์
ตามจำนวนพระธรรมชั้นตรีอีกด้วย

ดังนั้นในชมพูทวีปและแม้แต่
ประเทศไทยเราเอง ปรากฏว่ามีพระเครื่อง
อย่างมากมายเพราะท่านพุทธศาสนิกชน
ได้สร้างสืบต่อกันมาทุกยุคทุกสมัย

และในบรรดาพระเครื่องจำนวนมาก
ด้วยกันแล้วท่านยกย่องให้ พระสมเด็จ
วัดระฆัง ธนบุรี ซึ่งสร้างโดยท่านเจ้าประคุณ
สมเด็จพระพุฒาจารย์โต พรหมรังสี
เป็นยอดแห่งพระเครื่อง และได้รับถวาย
สมญานามว่า เป็นราชาแห่งพระเครื่อง
อีกด้วย

ปฐมเหตุซึ่งพระสมเด็จวัดระฆัง
ของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวัดระฆัง ได้รับ
การยกย่องเช่นนั้น อาจจะเป็นด้วยรูปแบบ
ของพระสมเด็จเป็นพระเครื่ององค์แรก
ซึ่งสร้างเป็นรูปปลีเหลี่ยมผืนผ้าอย่างทรง
เรขาคณิต ส่วนองค์พระและฐานนั้นเล่า
ท่านได้จำลองแบบและย่อส่วนมาจากองค์
พระประธานจากพระอุโบสถเพียงองค์
เดียวเท่านั้น ปราศจากอัครสาวกซ้ายขวา
องค์พระจึงดูโดดเด่นอย่างเป็นเอกองค์

สำหรับชুমเรือนแก้วอันเป็น
ปริมณฑลนั้นเล่า ท่านได้จำลองเอา
แบบอย่างมาจากครอบแก้ว (ครอบแก้ว
พระพุทธรูป) และถึงจะเป็นรูปแบบอย่าง
ง่ายๆ ปราศจากส่วนตกแต่งแต่อย่างใด
เลขก็ตามที่ด้อยยอมรับว่า เป็นความงาม
ที่ลงตัวอย่างหาที่ติไม่ได้เลย

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ใต้ มหาวิหารสี่

สมเด็จพระญาณสังวร (โต)

นอกจากรูปแบบอันงดงามของพระสมเด็จฯ ดังกล่าวแล้ว ศรัทธาและความเลื่อมใสของนักนิยมสะสมพระเครื่องอันเป็นทุนเดิมอยู่แล้วคงจะมาจาก คุณวิเศษอันเป็นมหัศจรรย์ของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ พระพุฒาจารย์ โต ผู้ปฏิมากรพระสมเด็จฯ เป็นอันดับสอง ซึ่งมีผู้กล่าวเล่าสู่กันฟังอย่างน่าศรัทธาในความเป็นปราชญ์ของท่าน ดังสดับรับฟังมาขอถ่ายทอดสู่ท่านผู้อ่านดังนี้...

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ พระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังษี วัดระฆังโฆสิตาราม อำเภอบางกอกน้อย ธนบุรี นามเดิมว่า โต ได้รับฉายา ‘พรหมรังษี’ ถือกำเนิดเกิดตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๓๓๑ ตรงกับวันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปิวอก จุลศักราช ๑๑๕๐ ในรัชกาลที่ ๑ ณ บ้านไก่อ้น ตำบลท่าหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มารดาชื่อ เกษ เป็นชาวบ้านตำบลท่าอิฐ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

ในขณะที่ท่านยังเป็นเด็กนอนแบบเบาะอยู่บนมารดาได้ย้ายภูมิลำเนามาอยู่ที่ตำบลไชโย จังหวัดอ่างทอง แต่พอท่านจำเริญวัยพอจะยืนได้มารดาได้ย้ายมาอยู่ที่ตำบลบางขุนพรหม จังหวัดพระนคร เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งสถานที่ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประวัติชีวิตของท่านนั้น ท่านจึงได้สร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ไว้หลายองค์เช่น สร้างพระพุทธรูปไสยาสน์ที่วัดสะตือ ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับวัดไก่อ้น ด.ท่าหลวง อ.ท่าเรือ จ.พระนครศรีอยุธยา สร้างพระมหาพุทธรูปที่วัดไชโย อ.ไชโย จ.อ่างทอง และสร้างพระศรีอารยเมตไตโยไว้ที่วัดอินทรวินัย บางขุนพรหม กรุงเทพฯ เป็นต้น

สมัยเมื่อท่านยังเป็นเด็ก ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้เรียนหนังสือในสำนักของท่านเจ้าคุณอรัญญิก (ด้วง) วัดอินทรวินัย เดิมชื่อว่า วัดบางขุนพรหม นอก ส่วนวัดบางขุนพรหมในก็คือวัด

บางขุนพรหมในปัจจุบันนี้ พออายุได้ ๑๒ ขวบ ท่านได้บรรพชาเป็นสามเณร และได้ย้ายมาอยู่ที่วัดระฆังโฆสิตาราม ธนบุรี มีเรื่องเล่าว่า ก่อนที่ท่านจะย้ายมาอยู่ที่วัดระฆังนั้น ในตอนกลางคืน สมเด็จพระพุทธรูปโฆษาจารย์ (นาค) เจ้าอาวาสวัดระฆังขณะนั้น ได้ฝันไปว่า

“ได้มีช้างเผือกเชือกหนึ่ง เข้ามากินหนังสือในตู้พระไตรปิฎกของท่านจนหมดตัว ไม่มีเหลืออยู่เลยสักเล่มเดียว”

เมื่อท่านตื่นมาในตอนเช้าได้พิจารณาความฝันเมื่อคืนนี้แล้วก็ปลงใจว่า คงจะมีผู้นำเอาเด็กผู้มีบุญที่เฉลียวฉลาดมาฝากตัวเป็นศิษย์อย่างแน่นอน ดังนั้นท่านจึงส่งพระเณรในวัดเอาไว้ว่า

“ถ้ามีใครเอาเด็กมาฝากให้เป็นลูกศิษย์ก็ขอให้รอพบท่านก่อน”

ครั้นในเพลารุ่งขึ้น ท่านเจ้าคุณอรัญญิกก็ได้นำเอาสามเณรโต มาถวายเป็นลูกศิษย์ในเจ้าประคุณสมเด็จฯ พระพุทธรูปโฆษาจารย์ (นาค) ท่านจึงรับด้วยความยินดีสมกับความฝันจริง

เมื่อท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้เข้ามาศึกษาทางด้านพระปริยัติธรรม ณ วัดระฆังฯ แล้วปรากฏว่า การศึกษาของท่านได้รับคำชมเชยจากพระอาจารย์ อยู่เสมอว่า ความจำความเฉลียวฉลาดปราดเปรื่อง ปฏิภาณไหวพริบของท่านนั้นเป็นเลิศ หาผู้ใดเสมอเหมือนได้ยากประการหนึ่ง ท่านเรียนรู้พระปริยัติธรรมได้อย่างที่เรียกว่า “รู้แจ้งแทงตลอด” กันเลยทีเดียว

นอกจากท่านจะได้ศึกษาในสำนักสมเด็จฯ พระพุทธรูปโฆษาจารย์ (นาค) วัดระฆังแล้วท่านยังได้ไปฝากตัวศึกษาทางด้านปริยัติ และด้านปฏิบัติกับสมเด็จฯ พระสังฆราช (สุก) ไก่เถื่อน ณ วัดมหาธาตุฝั่งตะวันตกของสนามหลวงเป็นพื้น และด้วยความฉลาดปราดเปรื่องของท่าน ดังกล่าวแล้วของท่าน จนกระทั่ง สมเด็จ

พระสังฆราชฯ ตรัสว่า “สามเณรโตเขาไม่ได้มาศึกษากับฉันดอก เขามาแปลหนังสือให้ฉันฟัง”

นอกจากทางด้านปริยัติท่านจะได้ศึกษาอย่างรู้แจ้งรู้จบแล้ว ท่านยังได้หันไปศึกษาทางด้านปฏิบัติ เพื่อความหลุดพ้นจากวิภวสังสารกับสมเด็จฯ พระสังฆราช (สุก) ไก่เถื่อนอาจารย์องค์หนึ่งทางด้านปริยัติธรรมของท่าน ซึ่งในขณะนั้นท่านมีชื่อเสียงโด่งดังทางปฏิบัติอยู่ก่อนแล้ว

และด้วยคุณวิเศษในด้านเมตตาของท่าน จนสามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจของไก่อปาที่แสนเปรียวในป่าซึ่งต้องละป่าละถิ่นฐานตามท่านมาอยู่ในกรุง เป็นเหตุมหัศจรรย์อย่างหนึ่งจึงได้รับสมญานามว่า สมเด็จฯ พระสังฆราช ไก่เถื่อน

อาจารย์ทางด้านวิปัสสนาธุระของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ นอกจากสมเด็จฯ พระสังฆราช ไก่เถื่อน แล้วก็มี เจ้าคุณอรัญญิก วัดอินทรวินัย บางขุนพรหม โดยเฉพาะสมณศักดิ์อรัญญิก ซึ่งแปลว่า ป่า ย่อมจะเป็นที่แจ้งชัด แล้วว่าท่านเป็นผู้ชำนาญทางปฏิบัติ เพราะตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งของด้านวิปัสสนาธุระอยู่แล้ว

ยังมี เจ้าคุณบวรวิริยเถร วัดสังเวช วิชยาราม บางลำภู และท่านอาจารย์แสง วัดมณีชลขันธ์ ธนบุรี ผู้โด่งดังทางด้านปฏิบัติและเก่งกล้าทางพุทธานุสาคอีกด้วย

โดยที่สามเณรโต ท่านเป็นผู้มักน้อยสันโดษ และไม่มีความทะเยอทะยานในลาภยศสรรเสริญ ทั้งๆ ที่ท่านเป็นผู้ที่เรียนรู้ในพระปริยัติธรรมและมีความเชี่ยวชาญท่องแท้ในพระไตรปิฎกเป็นอย่างดี แต่สามเณรโต ท่านก็หาได้เข้าสอบเป็นเปรียญไม่

นอกจากท่านจะมีความเชี่ยวชาญในด้านปริยัติธรรมดังกล่าว ท่านยังมีความสามารถในการเทศน์ได้ไพเราะ และมีคารมคมคายที่จับจืดจับใจท่านผู้ฟัง มาแต่ครั้งท่านเป็นสามเณรอยู่ก่อนแล้ว เรื่องนี้เป็นที่เล่าลือขจรจายไปทั่วทุกทิศ

และด้วยเหตุสามเนตรโต เป็นนักเทศน์เป็นเหตุให้ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (ร.๒) ตั้งครั้งยังทรงเป็นเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ทรงโปรดปรานเป็นอย่างมาก ถึงกับพระราชทานเรือกันยาหลังคากระแซงไว้ใช้และทรงรับไว้ในพระราชูปถัมภ์อีกด้วย

ส่วนพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงพระเมตตาสามเนตรโต ไม่น้อยเหมือนกันและทรงโปรดให้สามเนตรโตเป็นนาคหลวงและอุปสมบทในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงแต่งตั้งในท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ให้เป็นพระราชาคณะ แต่ทว่าท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้ทูลขอตัวเสียดด้วยเหตุที่กลัวพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะโปรดพระราชทานสมณศักดิ์ให้ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จึงได้ถือธุระงดเว้นไปตามจังหวัดที่ห่างไกลเป็นการเร้นตัวไปในที่

สืบต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๔) โปรดเกล้าพระราชทานสมณศักดิ์ ในคราวนี้ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ไม่ขัดพระราชประสงค์ อาจจะไปด้วยท่านชราภาพลงมากแล้ว คงจะจาริกไปในที่ห่างไกลไม่ไหวแล้ว

เพราะตอนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๔) ทรงพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่ พระธรรมกิติเจ้าอาวาสวัดระฆัง เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๕ นั้นท่านมีอายุได้ ๖๕ ปีเข้าไปแล้ว

โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั้น พระองค์ท่านได้ทรงผนวชมาแต่พระชนมายุได้ ๒๑ พรรษา และได้ทรงศึกษาด้านวิปัสณาธุระ ณ วัดราชาธิวาส จนจบสิ้นตำรับตำรา ทรงมีความรอบรู้อย่างถ่องแท้ จนไม่มีครูบาอาจารย์รูปอื่นใดจะสามารถอธิบายให้กว้างขวางต่อไปได้อีก จึงได้

ทรงระงับการศึกษาด้านวิปัสณาธุระไว้เพียงนั้น

พอออกพรรษาที่เสด็จมาประทับ ณ วัดมหาธาตุ ก็ทรงหันมาศึกษาทางฝ่ายปริยัติธรรม โดยให้เริ่มศึกษาภาษาบาลีเพื่ออ่านแปลพระไตรปิฎก ทรงค้นคว้าหาความรู้โดยลำพังพระองค์เอง ทรงขะมักเขม้นศึกษาอยู่ ๒ ปี ก็รอบรู้ภาษาบาลีอย่างกว้างขวาง ผิดกับผู้อื่นที่ได้เคยศึกษามา

เมื่อเกิดคิศัพททราบถึง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ จึงโปรดให้เสด็จฯ เข้าแปลพระปริยัติธรรมถวายตามหลักสูตรเปรียญในเวลานั้น พระองค์ทรงแปลอยู่ ๓ วัน ก็ปรากฏว่าทรงแปลได้หมด จนจบชั้นเปรียญเอก จึงทรงพระราชทานพัดยศสำหรับเปรียญเอก ๕ ประโยค ให้ทรงถือเป็นสมณศักดิ์ต่อมา

ฉะนั้น เมื่อพระองค์ทรงประทานสมณศักดิ์ให้ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ โด จึงเข้าทำนองปราชญ์ยอมจักเข้าใจใจในปราชญ์ ฉะนั้น

เกี่ยวกับเรื่องนี้มีเรื่องเล่าว่า

“ในตอนทีพระราชทานให้ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ โด เป็นที่พระธรรมกิติ เจ้าอาวาสวัดระฆังนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีรับสั่งถามท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ว่า ในรัชกาลที่ ๓ ทำไมท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จึงหนีไม่ยอมรับพระราชทานสมณศักดิ์ แต่คราวนี้ทำไมไม่หนีอีกเล่า ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้ถวายพระพรด้วยปฏิภาณไหวพริบอันว่องไวและเฉียบแหลมว่า

... ‘รัชกาลที่ ๓ ท่านไม่ได้เป็นเจ้าฟ้าเป็นแต่พระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น ท่านจึงหนีได้แต่หมาบพิตรพระราชสมภารเจ้าเป็นทั้งเจ้าฟ้าและเจ้าแผ่นดิน ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จึงหนีไปไหนไม่พ้น’...”

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงฟังก็ทรงพระสรวลด้วยความพอพระราชหฤทัย

ด้วยเหตุฉะนั้นกระมังพระองค์จึงทรงโปรดและมีพระมหากรุณาต่อท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ พระพุทธอาจารย์ (โต) วัดระฆังฯ เป็นพิเศษ บางโอกาสแม้ว่าท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จะได้แสดงข้อรรถข้อธรรมอันลึกซึ้งที่ขัดพระทัยอยู่บ้างก็ทรงพระราชทานอภัยให้เสมอ

มีเรื่องเล่าว่า เมื่อออกพรรษาเป็นเทศกาลทอดกฐินพระราชทาน พระองค์ทรงโปรดให้อารามหลวงในเขตกรุงเทพฯ พระมหานครจัดการตกแต่งเรือเพื่อการประกวดประชันในด้านความงามและความคิด เมื่อขบวนเรือประกวดต้องผ่านพระที่นั่งเป็นลำดับฯ ซึ่งล้วนแต่ตกแต่งด้วยพันธุ์บุปผานานาชนิดสวยงามยิ่งนัก

ครั้นมาถึงเรือประกวดของวัดระฆังเท่านั้น เป็นเรือจีนเก่าๆ ลำหนึ่ง ที่หัวเรือมีธงสีเหลืองทำขึ้นจากจีวรพระ มีลิงผูกอยู่กับเสาธง ที่กลางเรือมีท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ นอนเอกเขนกอยู่เท่านั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรเห็นเท่านั้น ก็เสด็จขึ้นทันทีแล้วตรัสว่า

“ขรัวโตเขาไม่ยอมเล่นกับเรา” แต่ก็ทรงทราบด้วยพระปรีชาว่า การที่ขรัวโตประพฤติเช่นนั้นทำเป็นปริศนาให้ทรงทราบว่าความจริงแล้วพระสงฆ์องค์เจ้าอย่างท่านนั้น ไม่ได้สะสมทรัพย์สินเงินทองแต่อย่างใด มีเพียงอุฐบริหารเท่าที่จำเป็นเท่านั้น จะจัดหาสิ่งของเอามาตกแต่งเรือให้สวยงามได้อย่างไร

คงมีแต่จีวรที่แต่งแต้มสีสันทับสัตว์เลื้อยคืองที่มันเลบลิ้นปลิ้นตา ดังวลีที่ว่าการกระทำเช่นนั้นความจริงแล้วมันเหมือนกับทำตัวเป็น “ลิงหลอกเจ้า” นั่นเอง แต่พระองค์ก็ทรงอภัยโทษ หาได้โกรธซึ่งไม่ การกระทำเช่นนั้น ถ้าเป็นบุคคลอื่นคงจะหัวขาดเป็นแน่

ครั้งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้อารามของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เมื่อ

ครั้งยังทรงสมณศักดิ์เป็นที่ พระธรรมกิติ
กับ พระธรรมอุดม (เถิก) วัดพระเชตุพนฯ
เข้าไปแสดงพระธรรมเทศนาปุจฉาวิสัชนา
ในพระบรมมหาราชวัง พระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงติดเทียบประจำ
กัณฑ์เทศน์เป็นเงินสลึงเฟื้องพอดี

ตอนหนึ่งท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระ
ได้ถามเจ้าคุณธรรมอุดมว่า

“ท่านทราบไหมว่าที่ท่านมหาบพิตร
ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเราทั้งสอง
เป็นเงินราคาสลึงเฟื้อง เป็นอย่างไร?”

ทำเจ้าคุณอุดมตอบว่า

“ไม่ทราบ”

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระ จึงว่า

“อ้าว ก็ท่านหัวล้าน ข้าพเจ้าหัวเหลือง
ก็หัวละเฟื้องสองไพ สองหัวก็เป็นเงินสลึง
เฟื้องนะซี”

เมื่อท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระ ว่ามาถึง
ตอนนี้ผู้ฟังต่างก็พากันหัวเราะ แม้แต่พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าฯ ก็ทรงพระสรวล
แล้วโปรดให้ติดเทียบถวายอีก ๕๐ บาท

อนึ่งการที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระ
กล่าวว่า

“ข้าพเจ้าหัวเหลือง”

ก็เพราะท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระ
มักจะท้าวานหางคำเป็นประจำศิระของท่าน
จึงเหลือง ส่วนท่านเจ้าคุณธรรมอุฒมนั้นศิระ
ล้าน ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระ จึงว่าดังนั้น
ด้วยปฏิภาณไหวพริบอันชาญฉลาดท่านจึง
ได้เทศนาออกไปอย่างนั้น ได้ทันที

มีอยู่ครั้งหนึ่งจะเป็นในปีใดไม่ปรากฏ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้
อาราธนาท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระฯ ให้ไป
เทศนาในพระบรมมหาราชวังติดต่อกันถึง
๓ วัน พอวันที่หนึ่งผ่านไปด้วยดี

ครั้นถึงวันที่สอง พระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าฯ ทรงตั้งพระราชหฤทัยว่า จะ
ทรงสดับพระเทศนาพอเป็นสังเขปเท่านั้น
ด้วยมีพระราชกิจอย่างอื่น นัยว่า เจ้าจอม
จะประสูติการ แต่ก็หาทรงมีพระคำรัสอย่างหนึ่ง
อย่างใดไม่ ฝ่ายท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระฯ ทำ

